

O'ZBEK VA INGLIZ MADANIYATIDA AXLOQIY QADRIYATLAR (MAQOLLAR ASOSIDA)

Hamidova Zarnigor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti 1-bosqich talabasi
zarnigorhamidova75@gmail.com

Nosirova Mubina Olimovna

O'zDJTU Umumiy tilshunoslik kafedrasida katta o'qituvchisi
m.nosirova@uzswlu.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek va ingliz xalqlari maqollari asosida axloqiy qadriyatlarning ifodalanishi tahlil qilinadi. Maqollar orqali halollik, mehnatsevarlik, sabr-toqat, do'stlik va kamtarlik kabi umuminsoniy qadriyatlar yoritiladi. Shuningdek, ikki xalq madaniyatidagi o'xshash va farqli jihatlar lingvokulturologik nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida maqollar milliy madaniyatni aks ettiruvchi va axloqiy me'yorlarni shakllantiruvchi muhim vosita ekanligi aniqlanadi.

Tayanch so'zlar: maqol, axloqiy qadriyat, halollik, mehnatsevarlik, sabr, do'stlik, lingvokulturologiya, madaniyat, o'zbek maqollari, ingliz maqollari.

Abstract. This article analyzes the expression of moral values based on Uzbek and English proverbs. Through proverbs, universal values such as honesty, diligence, patience, friendship, and modesty are highlighted. Additionally, similarities and differences in the cultures of the two nations are examined from a linguocultural perspective. The study concludes that proverbs serve as an important means of reflecting national culture and shaping moral norms.

Keywords: proverb, moral value, honesty, diligence, patience, friendship, linguoculturology, culture, Uzbek proverbs, English proverbs.

Аннотация. В данной статье анализируется выражение нравственных ценностей на основе узбекских и английских пословиц. С помощью пословиц раскрываются такие общечеловеческие ценности, как честность, трудолюбие, терпение, дружба и скромность. Также сходства и различия в культурах двух народов рассматриваются с лингвокультурологической точки зрения. В результате исследования установлено, что пословицы являются важным средством отражения национальной культуры и формирования нравственных норм.

Ключевые слова: пословица, нравственная ценность, честность, трудолюбие, терпение, дружба, лингвокультурология, культура, узбекские пословицы, английские пословицы.

Kirish

Maqollar xalq og'zaki ijodining eng qadimiy va keng tarqalgan janrlaridan biri bo'lib, unda jamiyatning ko'p asrlik tajribasi, dunyoqarashi va axloqiy qarashlari mujassam etilgan. Ular qisqa, lo'nda va mazmunan chuqur bo'lib, insonning kundalik hayotida yo'l-yo'riq beruvchi axloqiy mezon vazifasini bajaradi.

Har bir xalqning maqollarida uning milliy madaniyati, turmush tarzi va qadriyatlar tizimi aks etadi. Shu jihatdan o'zbek va ingliz xalqlari maqollarini solishtirish orqali nafaqat umumiy insoniy qadriyatlarni, balki milliy xususiyatlarni ham aniqlash mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi — o'zbek va ingliz maqollarida aks etgan asosiy

axloqiy qadriyatlarni tahlil qilish va ularning o'xshash hamda farqli tomonlarini ochib berishdan iborat.

Asosiy qism

Axloqiy qadriyatlarning maqollarda aks etishi. Barchamizga ma'lumki, azal-azaldan maqollar xalqning axloqiy qarashlarini ifodalovchi muhim vosita hisoblanib kelingan. Ularda insonning to'g'ri xulq-atvori, jamiyatda o'zini tutish qoidalari hamda ijobiy fazilatlar targ'ib qilinishini ko'rishimiz mumkin. O'zbek maqollarida axloqiy qadriyatlar ko'pincha obrazli va badiiy shaklda ifodalanadigan bo'lsa, ingliz maqollarida esa fikrlar qisqa va aniq beriladi. Quyida o'zbek va ingliz maqollarining farqlari va munosabatlarini ko'rishimiz mumkin:

Mehnatga munosabatning maqollarda ifodalanishi

Mehnatsevarlik o'zbek va ingliz xalqlari madaniyatida muhim axloqiy qadriyat hisoblanadi, biroq uning talqini va mazmuni har ikki madaniyatda turlicha yoritiladi. O'zbek maqollarida mehnat, avvalo, insonning kundalik hayoti va yashash manbai sifatida talqin qilinadi. Masalan, "*Mehnat qilgan – to'yadi*" ("O'zbek xalq maqollari") maqolida mehnat insonning hayotiy ehtiyojlarini qondiruvchi asosiy omil sifatida ko'rsatiladi. Bu yondashuvda mehnat — tirikchilik, baraka va halol rizq topishning vositasi sifatida qaraladi.

Bundan tashqari, o'zbek maqollarida mehnat ko'pincha sabr-toqat va davomiylik bilan bog'lanadi. Ya'ni inson mehnat qilsa, albatta natijaga erishadi degan ishonch mavjud. Bu esa jamiyatda mehnatsevarlikni nafaqat iqtisodiy, balki axloqiy fazilat sifatida ham mustahkamlaydi.

Ingliz maqollarida esa mehnatga nisbatan yondashuv biroz boshqacha. Masalan, "*No pain, no gain*" ("Oxford Dictionary of Proverbs") maqolida mehnat insonning muvaffaqiyatga erishishidagi zarur shart sifatida talqin qilinadi. Bu yerda asosiy urg'u natijaga, ya'ni yutuqqa qaratilgan. Mehnat insonni yuqori natijalarga olib boruvchi vosita sifatida baholanadi.

Shu bilan birga, ingliz madaniyatida mehnat ko'proq individual muvaffaqiyat va shaxsiy rivojlanish bilan bog'lanadi. Ya'ni inson o'z mehnati orqali jamiyatda o'z o'rnini topadi va muvaffaqiyatga erishadi.

Demak, o'zbek maqollarida mehnat ko'proq yashash zarurati va axloqiy burch sifatida talqin qilinsa, ingliz maqollarida u shaxsiy muvaffaqiyatga erishish vositasi sifatida qaraladi.

Halollik va rostgo'ylik qadriyatining ifodalanishi

Halollik va rostgo'ylik har ikkala xalq madaniyatida muhim axloqiy qadriyat sifatida e'tirof etiladi. O'zbek maqollarida halollik insonning eng asosiy fazilatlaridan biri sifatida qaraladi. Masalan, "*Halol mehnat – halol rizq*" ("O'zbek xalq maqollari") maqoli orqali inson faqat halol yo'l bilan topilgan boylikgina barakali bo'lishi ta'kidlanadi. Bu yondashuvda halollik nafaqat axloqiy me'yor, balki ma'naviy qadriyat sifatida ham muhim o'rin tutadi.

O'zbek madaniyatida halollik ko'pincha vijdon, insoflilik va to'g'rilik bilan bog'lanadi. Ya'ni inson halol bo'lishi kerak, chunki bu uning insoniy burchi hisoblanadi. Bu qarashlar ko'p jihatdan milliy an'analar va ma'naviy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq.

Ingliz maqollarida ham halollik muhim o'rin tutadi. Masalan, "*Honesty is the best policy*" ("Oxford Dictionary of Proverbs") maqolida halollik eng to'g'ri va foydali yo'l

sifatida talqin qilinadi. Bu yerda halollik ko'proq amaliy nuqtai nazardan baholanadi, ya'ni rostgo'ylik inson uchun eng maqbul va foydali strategiya hisoblanadi.

Shu jihatdan ingliz maqollarida halollikning pragmatik tomoni kuchliroq namoyon bo'ladi. Ya'ni inson halol bo'lsa, bu unga foyda keltiradi degan fikr ustunlik qiladi.

Madaniy farqlar

O'zbek va ingliz maqollari o'rtasidagi farqlarni faqat qadriyatlar orqali emas, balki fikrlash uslubi va dunyoni idrok etish modeli orqali ham tushuntirish mumkin. O'zbek madaniyatida voqelik ko'proq munosabatlar tizimi orqali anglanadi. Ya'ni inson o'zini alohida emas, balki muayyan ijtimoiy muhit — oila, qarindoshlik va jamiyat doirasida tasavvur qiladi. Shu sababli o'zbek maqollarida fikr ko'pincha bilvosita, kontekst orqali yetkaziladi va unda yashirin ma'no (tagma'no) muhim rol o'ynaydi.

Ingliz madaniyatida esa voqelikni idrok etish ko'proq mantiqiy va individual markazga yo'naltirilgan. Inson alohida subyekt sifatida qaraladi va uning shaxsiy qarori, tanlovi va natijasi asosiy o'ringa chiqadi. Shu bois ingliz maqollarida fikr ochiq, aniq va bevosita ifodalanadi, ya'ni ortiqcha kontekst yoki yashirin ma'noga kamroq ehtiyoj seziladi.

Yana bir muhim jihat — baholash mezonlaridir. O'zbek maqollarida hodisalar ko'pincha axloqiy-me'yoriy nuqtai nazardan baholanadi, ya'ni "to'g'ri" va "noto'g'ri" mezoni ustun turadi. Ingliz maqollarida esa baholash ko'proq natija va samaradorlik bilan bog'lanadi, ya'ni qaysi yo'l foydaliroq yoki maqsadga tezroq olib borishi muhimroq hisoblanadi.

Shunday qilib, maqollardagi farqlar faqat til yoki shaklga emas, balki har bir xalqning tafakkur modeli, qadriyatlar tizimi va hayotga munosabatiga borib taqaladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, maqollar til birliklari sifatida oddiy hikmatli iboralar bo'lib qolmay, balki har bir xalqning dunyoqarashi va tafakkur modelini aks ettiruvchi muhim manba hisoblanadi. O'zbek va ingliz maqollarini solishtirish orqali ularning ortida turgan axloqiy mezonlar, baholash tamoyillari hamda hayotga bo'lgan yondashuvlar aniqlanadi.

Tadqiqot natijasida har ikkala madaniyatda umumiy axloqiy qadriyatlar mavjudligi bilan birga, ularning mazmuni va talqinida muayyan farqlar kuzatilishi aniqlandi. Bu farqlar, avvalo, jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, tarixiy rivojlanishi va madaniy tajribasi bilan belgilanadi.

Shu jihatdan maqollarni o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatlararo muloqotni chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Ular orqali turli xalqlarning qadriyatlar tizimini qiyosiy o'rganish imkoniyati kengayadi va bu esa bugungi globallashuv sharoitida o'zaro tushunishni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbek xalq maqollari. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1987.
2. Jo'rayev M. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2015.
3. Speake J. The Oxford Dictionary of Proverbs. – Oxford: Oxford University Press, 2004.
4. Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2001.